

Interferențe interculturale referitoare la dialogul dintre știință și religie

Mihai Valentin VLADIMIRESCU*

<https://doi.org/10.52744/AUCSFLSA.2024.01.58>

Abstract

The article delves into the dynamic interaction between science and religion, highlighting both historical conflicts and moments of mutual cooperation. It focuses on how cosmological paradigms and ethical principles from both fields intertwine, shaping religious doctrines' interpretations and our perception of the universe. Particularly notable is how recent scientific discoveries reinterpret and adapt the fundamental meanings of sacred texts, underscoring the critical importance of ongoing dialogue between science and religion in developing a holistic and integrated view of reality.

Keywords: *sacred texts, science, religion, dialogue*

Rezumat

Articolul abordează interacțiunea dinamică dintre știință și religie, evidențiind atât conflictele istorice cât și momentele de cooperare reciprocă. Analiza se concentrează pe modul în care paradigmele cosmologice și principiile etice din ambele domenii se întrepătrund, modelând interpretările doctrinelor religioase și percepția noastră asupra universului. Este de remarcat în special modul în care descoperirile științifice recente reinterpretează și adaptează înțelesurile fundamentale ale textelor sacre, subliniind importanța esențială a unui dialog continuu între știință și religie în dezvoltarea unei perspective holistice și integrate asupra realității.

Cuvinte-cheie: *texte sacre, știință, religie, dialog*

Dezvoltarea științei moderne a fost marcată inițial de tensiuni și de controverse între autorii noilor descoperiri și instituțiile religioase stabilite, în special Biserica Romano-Catolică²⁵⁰. Multe dintre cercetările din epoca modernă timpurie vizau înțelegerea universului și a fenomenelor naturale în termeni care nu necesitau neapărat intervenția

* Prof. Phd., University of Craiova, Faculty of Letters, vladimirescumihai@gmail

²⁵⁰ Această dinamică se datorează în mare parte modului în care noile teorii și descoperiri științifice au pus sub semnul întrebării interpretările literale ale textelor sacre și viziunile cosmologice tradiționale susținute de Biserică.

divină directă, ceea ce a generat un conflict între metoda științifică bazată pe rațiune, observație și experiment și învățăturile bazate pe autoritatea textelor scripturistice. Această tensiune derivă dintr-un conflict între două paradigme fundamentale: investigația empirică, promovată de știința emergentă, versus interpretarea teologică, susținută de Biserica instituționalizată²⁵¹. Această perioadă a fost marcată de numeroase incidente în care inovațiile științifice au fost întâmpinate cu rezistență, cenzură sau chiar condamnare de către reprezentanții Bisericilor. Exemplele includ cazuri celebre precum cel al lui Galileo Galilei, a cărui susținere a heliocentrismului a intrat în conflict direct cu dogma geocentrică acceptată de Biserica Catolică la acea vreme.

În propovăduirea evanghelică, problema originii universului și a vieții nu a constituit un punct central de interes. Accentul principal al mesajului creștin se concentra pe mântuire, renaștere spirituală și transformarea lumii, nu pe explicația detaliată a modului în care aceasta a fost creată. Învățăturile lui Iisus Hristos se focalizau pe îndreptarea spirituală a omului și pe orientarea acestuia către valorile și principiile Împărăției cerurilor, nu pe elucidarea detaliilor cosmogonice. Această abordare reflectă o orientare fundamentală în cadrul creștinismului, care valorizează transformarea interioară și reconcilierea cu divinitatea ca fiind esențiale pentru împlinirea scopului ultim al existenței umane. Deși relatări biblice precum cele din cartea Genezei oferă o narativă a creației, interpretarea și importanța acestora în cadrul credinței creștine sunt adesea privite într-un mod care transcende explicarea literală a proceselor naturale, punându-se accent pe semnificația teologică și morală a creației.

În acest context, dialogul dintre creaționism și perspectivele științifice moderne privind originea universului și a vieții este marcat de diversitatea interpretărilor și de complexitatea relației dintre credință și știință. Deși unele segmente ale comunității creștine susțin o interpretare literală a textelor scripturistice referitoare la creație, există de asemenea o tradiție bogată de reflecție teologică care caută să integreze descoperirile științifice în înțelegerea creștină a lumii, recunoscând că adevărurile spirituale și cele științifice pot coexista și se pot îmbogăți reciproc în cadrul unei viziuni holistice asupra realității.

Papa Ioan Paul al II-lea, într-un discurs remarcabil adresat Academiei Pontificale de Științe în anul 1996, a marcat un moment semnificativ în evoluția relației dintre Biserica Catolică și știință, în special în ceea ce privește teoria evoluției. Fără a adopta o acceptare explicită a

²⁵¹ Deși mulți dintre primii oameni de știință urmăreau să exploreze și să înțeleagă creația dintr-o perspectivă care, în concepția lor, nu contravenea esenței divine, descoperirile și implicațiile lor au fost adesea percepute ca provocări la adresa învățăturilor și autorității ecleziastice.

evoluționismului în termenii săi științifici, discursul său a semnalat totuși o deschidere și o recunoaștere a validității acestei teorii ca fiind mai mult decât o simplă ipoteză. Prin această poziție, Ioan Paul al II-lea a depășit atitudinile anterioare de respingere categorică a evoluționismului, care au caracterizat unele segmente ale Bisericii de-a lungul istoriei.

Acest gest a reflectat o încercare de a echilibra tradiția și autoritatea învățaturii bisericești cu descoperirile și progresele realizate în cadrul științelor naturale. Papa Ioan Paul al II-lea a recunoscut astfel că teoria evoluției, susținută de un corp semnificativ de dovezi științifice, trebuie luată în considerare serios în cadrul dialogului între credință și rațiune. El a subliniat importanța unei interpretări a Scripturilor care să nu contravină inutil dovezilor empirice, promovând o viziune în care adevărurile de credință și cele științifice pot coexista în armonie, fiecare contribuind la înțelegerea complexității lumii și a locului omului în creație²⁵². Astfel, discursul lui Ioan Paul al II-lea a marcat un pas important în direcția reconcilierii dintre cunoașterea religioasă și cea științifică, subliniind posibilitatea unei colaborări fructuoase între aceste două domenii în explorarea tainelor universului și ale existenței umane.

În esență, această dinamică între știință și religie în perioada modernă timpurie reflectă o schimbare de paradigmă în abordarea cunoașterii și înțelegerea lumii. Ea evidențiază tranziția de la o lume înțeleasă prin lentila credinței și a autorității tradiționale, către una în care observația, raționamentul și metoda științifică încep să domine căutarea adevărului. Această tranziție a avut implicații profunde nu doar pentru dezvoltarea ulterioară a științei, ci și pentru reconfigurarea relațiilor dintre autoritatea spirituală și cea intelectuală. Această evoluție este evidențiată prin adaptările progresive și semnificative ale Bisericii la noul peisaj intelectual, care recunoaște într-o măsură tot mai mare valoarea și importanța descoperirilor științifice. De-a lungul ultimelor secole, s-a observat o tendință de atenuare a ostilității inițiale și, în unele contexte, o încurajare activă a cercetării științifice, atât timp cât aceasta nu subminează principiile fundamentale ale credinței²⁵³.

²⁵² Această deschidere a contribuit la consolidarea unui discurs mai nuanțat în cadrul Bisericii Catolice privind relația dintre știință și teologie, evidențiind că credința nu trebuie să se teamă de progresul științific, ci să-l integreze într-un dialog constructiv. Aceasta reprezintă un exemplu de cum teologia și știința pot împărtăși un dialog reciproc benefic, în care fiecare domeniu își păstrează autonomia și specificul, dar rămâne deschis contribuțiilor celuilalt în căutarea adevărului.

²⁵³ Astfel, în lumea contemporană, dialogul dintre știință și religie a devenit un teren de explorare complex și nuanțat, reflectând o varietate de poziții, de la conflict deschis la colaborare și sinteză interdisciplinară. Dincolo de antagonismele istorice, relația dintre știință și religie se remodelează continuu, sugestiv pentru potențialul de înțelegere

Disputa teoretică dintre creaționism și evoluționism, departe de a fi o confruntare modernă, izvorâtă exclusiv după publicarea lucrărilor lui Charles Darwin, își are rădăcinile în discuțiile filosofice ancestrale, ce pot fi trasate încă în perioada filosofiei antice. Această dispută fundamentală poate fi conceptualizată, într-o anumită măsură, ca o extensie a dezbaterilor mai vaste dintre teism și ateism, între acceptarea unei ordini cosmice sau a originii universului determinate de acțiunea deliberată a unei divinități și interpretările naturaliste ale existenței, care caută explicații bazate pe procese naturale și legi impersonale²⁵⁴. Dilema dintre o explicație supranaturală a originii și diversității vieții, opusă unei înțelegeri bazate pe procese naturale și evolutive, a fost prezentă, sub diferite forme, de-a lungul istoriei gândirii umane. Dezbaterile dintre teism și ateism în antichitate au pus bazele unui discurs filosofic și teologic profund, care a continuat să evolueze și să se adapteze în contextul dezvoltărilor științifice și teologice ulterioare.

Disputa între creaționism și evoluționism nu este doar o chestiune de diferențe în interpretarea datelor științifice sau de divergențe doctrinare strict contemporane, ci face parte dintr-un dialog mai amplu și mai vechi despre natura realității, despre sursele și mecanismele care stau la baza existenței și diversității vieții pe Pământ, și despre modul în care înțelegem și explicăm lumea în care trăim. Această perspectivă istorică și filosofică ne ajută să apreciem complexitatea și profunzimea dezbaterilor în jurul acestor teme care continuă să stimuleze reflecția și dialogul în domeniul științei, filosofiei și teologiei.

În contextul actual, marcat de provocări ecologice fără precedent, teologia creștină este chemată să își lărgască sfera de interpretare a textelor și tradițiilor sale sacre, extinzând aplicabilitatea învățăturilor sale și asupra relațiilor dintre umanitate și mediul înconjurător. Această extindere a interpretării teologice nu numai că răspunde unei nevoi acute de a aborda crizele ecologice dintr-o perspectivă profundă și valorică, dar oferă și o oportunitate de a redescoperi și reafirma responsabilitatea

reciprocă și pentru contribuția comună la avansarea cunoașterii umane și la abordarea unor dileme fundamentale ale existenței.

²⁵⁴ În antichitate, filosofii și gânditorii au explorat diverse teorii despre originea și structura universului, unele dintre acestea având ecouri în disputele contemporane dintre creaționism și evoluționism. De exemplu, în Grecia antică, filosofii presocratici precum Anaximandru propuneau idei care anticipau noțiuni evoluționiste, sugerând că viața a apărut și s-a dezvoltat în moduri care nu implică neapărat o intervenție divină directă. Pe de altă parte, perspectivele teiste, exprimate de figuri precum Platon și Aristotel, subliniau un cosmos ordonat și teleologic, în care existența și armonia universului erau văzute ca rezultatul intenției și acțiunii unei cauze prime sau a unui demiurg.

creștină față de creație²⁵⁵. Umanitatea este văzută nu doar ca beneficiar al bunătății divine, ci și ca păstrător și îngrijitor al creației, chemat să protejeze și să promoveze armonia în lumea naturală. Teologia creștină este invitată să exploreze și să articuleze o viziune în care mandatul antropocentric este înțeles în termeni de responsabilitate, nu de dominație sau de exploatare necontrolată. Acest lucru presupune o reconsiderare a modului în care tradițiile și scripturile sunt interpretate și aplicate în contextul preocupărilor ecologice contemporane, căutând modalități prin care credința creștină poate contribui la soluționarea acestor crize.

În peisajul diversificat al societății actuale, tradițiile religioase fundamentale abrahamice – iudaism, creștinism și islam – îmbrățișează conceptul unui schimb benefic și constructiv între domeniile științei și cel al credinței²⁵⁶. Divergențe de opinii, uneori profund radicale sau exclusiviste, au marcat și vor continua să caracterizeze atât mediul religios cât și comunitatea științifică. Esențial este să se depășească perspectiva redusă, adesea preponderentă, conform căreia dinamica dintre știință și religie se restrânge la un antagonism binar între o facțiune de credincioși inflexibili și o altă facțiune constituită din cercetători progresiști, deschiși spre acceptarea noilor paradigme. Realitatea acestei relații este considerabil mai sofisticată și implică o varietate de interpretări și abordări chiar și în cadrul fiecărei grupări considerate în mod tradițional opozante. Orientarea antropocentrică a religiilor tradiționale, care pune accentul pe persoana umană și pe relația sa cu divinitatea, reprezintă o caracteristică fundamentală în structurarea și dezvoltarea învățăturilor lor. În acest cadru, relația dintre om și Dumnezeu ocupă un loc central, în timp ce preocupările legate de lumea exterioară și de creație, în general, tind să fie secundare sau să servească drept context pentru manifestarea și înțelegerea acestei relații divine.

În iudaism și creștinism, de exemplu, natura este adesea conceptualizată ca un cadru în care se desfășoară interacțiunea dintre divinitate și umanitate, fiind văzută ca o creație a lui Dumnezeu pusă în slujba omului. Această viziune este încărcată de semnificații teologice și

²⁵⁵ Cu toate acestea, această expansiune a orizontului teologic trebuie să se desfășoare într-un mod care rămâne fidel mesajului antropocentric al creștinismului. Creștinismul, prin esența sa, pune accent pe relația specială dintre Dumnezeu și umanitate, recunoscându-le oamenilor un rol unic în creație. Această perspectivă nu exclude grijă și respectul față de natură, ci, dimpotrivă, poate oferi un fundament solid pentru o etică a responsabilității ecologice.

²⁵⁶ Această abordare se bazează pe convingerea că, în principiu, nu se manifestă o contradicție intrinsecă între aceste două sfere de cunoaștere și explorare a realității. Totuși, aceasta nu presupune o eliminare completă a posibilității unor puncte de fricțiune sau dezacord între știință și religie.

simbolice, unde natura nu doar că reflectă măreția și puterea creatorului, dar este și spațiul în care omul poate experimenta prezența și intervenția divină. De exemplu, în Vechiul Testament, natura este adesea scena minunilor prin care Dumnezeu comunică cu poporul său sau le oferă acestora ajutor și salvare. Cu toate acestea, această perspectivă nu exclude în mod necesar o etică a grijii și responsabilității față de lumea naturală. Deși accentul este pus pe om și pe relația sa cu Dumnezeu, recunoașterea lumii ca fiind opera lui Dumnezeu implică și un apel implicit la respectarea și protejarea acesteia ca parte a bunului divin încredințat umanității²⁵⁷. Aceasta invită la o reconsiderare și la o extindere a învățăturilor religioase pentru a include o dimensiune ecologică care recunoaște interconectivitatea tuturor formelor de viață și necesitatea unei abordări responsabile și sustenabile față de mediul înconjurător. Atâta vreme cât relația dintre om și Dumnezeu este cea corectă, prescrisă de Lege, întreaga natură este și ea în siguranță (Katz, 1997, p. 206). Dialogul dintre știință și religie, așadar, transcende simpla opoziție și se desfășoară pe un teren mult mai vast și complex, implicând o diversitate de poziții și convingeri. În acest spațiu de întâlnire, se observă o încercare de armonizare între înțelegerea profundă a universului, susținută de cercetarea științifică, și valorile etice și spirituale cultivate de tradițiile religioase. Această interacțiune între știință și religie nu doar că îmbogățește ambele domenii, dar contribuie și la dezvoltarea unei societăți în care cunoașterea și înțelepciunea se pot îmbina într-un mod complementar, deschizând calea către soluționarea unor dileme esențiale ale condiției umane.

În mediul academic contemporan, conceptul tradițional al unui conflict inerent între știință și religie a fost în mare măsură depășit, dacă nu chiar abandonat în formele sale mai rudimentare. Această schimbare de paradigmă reflectă o evoluție matură în gândirea academică, depășind astfel vechile prejudecăți care persistă încă în anumite segmente ale societății. Argumentele fundamentale care au contribuit la reconsiderarea și, în cele din urmă, la respingerea acestei teze în cadrul dezbaterilor academice își au rădăcinile atât în examinarea atentă a interacțiunilor istorice dintre știință și religie, cât și în recunoașterea potențialului pozitiv al unei colaborări viitoare între aceste domenii, bazată pe premise noi și constructive. În primul rând, teoria conflictului ignoră și simplifică în mod eronat complexitatea relațiilor istorice dintre știință și religie. O analiză

²⁵⁷ În acest sens, îngrijirea pentru creație poate fi văzută ca o extensie a reverenței față de Creator și ca o expresie a responsabilității umane în calitate de păstrători și administratori ai lumii naturale. Astfel, deși orientarea antropocentrică a religiilor tradiționale plasează relația uman-divin în centrul preocupărilor teologice, există totodată un spațiu pentru interpretări care valorizează și promovează o grijă și un respect profund pentru creație.

aprofundată a istoriei arată că relația dintre aceste două sfere a fost mult mai nuanțată și interdependentă decât permite teoria conflictului să recunoască. De-a lungul secolelor, știința și religia au avut momente de confruntare, dar și perioade de colaborare strânsă, în care fiecare a influențat și a îmbogățit progresul celeilalte²⁵⁸. Reconceperea relației dintre știință și religie în lumina unui dialog benefic deschide calea către o înțelegere mai profundă a realității care ne înconjoară, promovând o abordare integrată care valorizează atât cunoașterea empirică cât și înțelepciunea spirituală. Perspectiva conflictuală referitoare la interacțiunea dintre știință și religie reflectă o interpretare istorică depășită, ancorată în credința că întâlnirea dintre două curente de gândire trebuie să conducă neapărat la victoria uneia și înfrângerea celeilalte. Această perspectivă nu mai este pertinentă în contextul contemporan, întrucât presupune incorect că știința și religia nu pot coexista și colabora pe un teren de egalitate. O astfel de mentalitate ignoră diversitatea internă și complexitatea fiecărui domeniu în parte, tratându-le în mod eronat ca pe două entități monolitice și uniforme.

În realitate, atât lumea științifică cât și cea religioasă sunt caracterizate printr-o mare varietate de opinii, tradiții și interpretări. Exemplul opoziției față de teoriile lui Galileo Galilei ilustrează clar această diversitate internă: în timp ce Biserica Romano-Catolică s-a poziționat împotriva lui Galileo, provocând o controversă istorică notabilă, comunitățile protestante nu au participat în aceeași măsură la această dispută. Aceasta evidențiază faptul că nu există o poziție uniformă în cadrul religiilor față de știință și, invers, nici comunitatea științifică nu este un bloc omogen în relația sa cu religia. Prin urmare, recunoașterea pluralității și complexității atât în cadrul științei cât și al religiei permite o reevaluare a modului în care aceste două sfere pot interacționa. Depășind paradigma conflictuală, este posibil să se încurajeze un dialog constructiv care recunoaște atât contribuțiile unice ale științei la înțelegerea lumii materiale, cât și pe cele ale religiei la explorarea dimensiunilor spirituale și morale ale existenței umane. Acest dialog deschis și respectuos între știință și religie nu doar că este posibil, dar este și esențial pentru abordarea unor întrebări fundamentale cu care se confruntă umanitatea,

²⁵⁸ De exemplu, multe dintre marile descoperiri științifice au fost realizate de către cercetători care și-au desfășurat activitatea într-un cadru religios sau au fost motivați de convingeri religioase profunde. În același timp, numeroase tradiții religioase au adoptat și integrat învățături științifice, văzând în acestea o extindere a înțelegerii lor asupra lumii create. Prin urmare, adoptarea unei perspective mai echilibrate și mai deschise asupra interacțiunii dintre știință și religie permite nu doar o mai bună apreciere a istoriei complexe și interconectate a acestor domenii, dar oferă și o bază solidă pentru explorarea modurilor în care acestea pot colabora în viitor.

promovând astfel o viziune mai integrată și holistică asupra cunoașterii și existenței.

În inima dezbaterii care a învăluit teoriile evoluționiste propuse de Charles Darwin, Biserica Anglicană nu a manifestat o unitate doctrinară riguroasă, ci mai degrabă a ilustrat o varietate de reacții eterogene din partea comunităților sale. Această diversitate reflectă multiplicitatea viziunilor asupra relației dintre credință și descoperirile științifice contemporane ale momentului. Prin urmare, poziționarea Bisericii Anglicane în cadrul controverselor darwiniene nu poate fi înțeleasă printr-o simplă etichetare uniformă, ci necesită o apreciere a spectrului larg de răspunsuri, de la acceptare la scepticism, care coexistă în cadrul acestei confesiuni²⁵⁹. Contribuția la consolidarea tezei conflictului a fost adesea întărită și de supraevaluarea anumitor dispute punctuale între personalități științifice și reprezentanți ai lumii teologice sau clerului. Deși aceste întâmplări sunt, fără îndoială, reale și au fost documentate în istoriografia subiectului, ele nu sunt reprezentative pentru dinamica generală a interacțiunilor dintre știință și religie de-a lungul timpului. Mai mult, folosirea acestor incidente izolate ca argumente împotriva posibilității unui dialog constructiv între cele două domenii constituie o simplificare excesivă și o abordare necritică a complexității relațiilor istorice dintre știință și credință. În lumina unei analize mai nuanțate și mai profund înrădăcinate în realitățile istorice, se impune reconsiderarea paradigmatelor interpretative care au promovat viziunea unui conflict ireductibil între știință și religie. Aceasta înseamnă recunoașterea faptului că, în ciuda episoadelor de tensiune și dezacord, există un teren vast pentru colaborare, dialog și îmbogățire reciprocă între aceste două sfere fundamentale ale căutării și înțelegerii umane. În acest sens, subiectul interacțiunii dintre Biserica Anglicană și evoluționismul darwinian servește drept un exemplu ilustrativ al diversității relațiilor dintre credință și știință, sugerând că realitatea acestor raporturi depășește cu mult simplificările și generalizările nedrepte (Ferngren, 2002, pp. 7-9).

Adesea, în discuțiile privind relația sau dialogul dintre știință și religie, nu se face o delimitare explicită a ceea ce constituie, în esență, fiecare dintre aceste componente ale interacțiunii. Această neclaritate

²⁵⁹ Această absență a unei linii unice de gândire în sânul Bisericii Anglicane în fața teoriilor evoluționiste a contribuit la nașterea și proliferarea unor „mituri moderne” legate de presupusele persecuții ale cercetătorilor de către instituțiile religioase. Astfel de narative, care descriu un conflict aparent inerent între știință și credință, se bazează adesea pe interpretări eronate sau pe amplificarea relatărilor izolate, transformându-le în reprezentări simbolice ale unui antagonism profund. În realitate, multe dintre aceste presupuse confruntări se dovedesc a fi mai degrabă rezultatul unor prejudecăți decât al unor analize obiective și riguroase ale contextului istoric.

conceptuală are rădăcini în asumptii tacite care subînțeleg, în ceea ce privește știința, o referire predominantă la paradigma științifică modernă, care își are originea în perioada Iluminismului. Această concepție a științei este adesea caracterizată prin valorificarea rațiunii, a metodei empirice și a scepticismului organizat ca instrumente fundamentale în căutarea cunoașterii despre lumea naturală. Pe de altă parte, atunci când se discută despre religie în contextul acestei relații, există o tendință implicită de a echivala termenul cu tradițiile creștine, în special cu cele romano-catolice și protestante. Această presupunere este în mare parte rezultatul preeminentei creștinismului în contextul cultural și istoric al spațiului nord-atlantic, care a jucat un rol central în modelarea discursurilor intelectuale și în dezvoltarea instituțională a societăților moderne.

Această focalizare îngustă limitează înțelegerea complexității atât a lumii științifice cât și a celei religioase. În realitate, știința modernă reprezintă doar un segment dintr-o istorie îndelungată a căutării umane a cunoașterii, care include tradiții antice și medievale de investigație a naturii, precum și contribuții semnificative din partea culturilor non-occidentale. Similar, lumea religioasă este mult mai vastă și mai variată decât tradițiile creștine, cuprinzând o gamă largă de credințe, practici și cosmologii care reflectă experiența spirituală a umanității în diferite contexte culturale și istorice.

Fenomenul religios, în contextul discursului academic global, a fost modelat și interpretat prin prisma conceptelor și categoriilor doctrinare creștine, în special în secolul al XIX-lea. Această perioadă a marcat apariția și consolidarea termenilor specifici pentru a numi și clasifica ceea ce au fost considerate a fi „religiile orientale”, cum ar fi budismul, hinduismul sau confucianismul. Această denumire nu doar că a introdus aceste tradiții spirituale în cadrul dezbaterilor academice occidentale, dar a și presupus o anumită reconceptualizare a lor conform cu categoriile și percepțiile creștine. Chiar și în încercările de a particulariza și înțelege relațiile dintre știință și religie în contexte culturale și religioase diferite de cele creștine, cercetarea occidentală are tendința să plece de la presupunerea că, indiferent de tradiția religioasă examinată, se pot identifica aceleași caracteristici fundamentale care au fost evidențiate prin analiza creștinismului. Această abordare presupune că există o structură uniformă sau o serie de atribute esențiale care definesc „religia” ca fenomen universal, extrapolând caracteristici specifice creștinismului la alte credințe și practici spirituale²⁶⁰. Este esențial ca discursul academic și

²⁶⁰ Această perspectivă reflectă nu doar o limitare a înțelegerii diversității religioase, dar și o tendință de a impune un cadru interpretativ occidental, bazat pe categoriile creștine, asupra unui spectru vast de expresii spirituale și religioase din întreaga lume. Rezultatul este o reconstrucție și reprezentare a „religiilor orientale” și a altor tradiții în termenii și

cercetarea privind relația dintre știință și religie să recunoască și să valorizeze pluralismul religios și complexitatea fenomenului spiritual uman. Aceasta implică o abordare mai deschisă și mai reflexivă, care să evite presupunerile preconceptuate și să se angajeze într-un efort de înțelegere profundă a particularităților experiențelor religioase și spirituale din întreaga lume. Prin adoptarea unei astfel de perspective, cercetarea poate oferi o reprezentare mai echitabilă și mai nuanțată a bogăției și varietății fenomenului religios global.

Emergența creștinismului și răspândirea sa pe întreg teritoriul Imperiului Roman au marcat inaugurarea unei dialectici între noțiunile de creație, așa cum erau înțelese prin prisma creaționismului iudaic, și evoluție, conturând astfel un fond de opoziție conceptuală ce va influența discursurile ulterioare la nivel global. În acest context, adoptarea narativelor creaționiste a configurat un cadru prin care fenomenele naturale erau interpretate și înțelese în termeni de act divin deliberat, contrastând cu idei ulterioare legate de procese naturale graduale, cum ar fi cele propuse de teoria evoluției. Cu toate acestea, este important de menționat că, chiar și în primele secole ale erei creștine, existau voci teologice precum cea a Sfântului Augustin, care își exprimau reticența față de o interpretare strict literală a textelor sacre, în special a relatărilor despre creație din cartea Genezei a Vechiului Testament²⁶¹. Această polarizare conceptuală a avut implicații profunde nu doar în cadrul dezbaterilor teologice, ci și în evoluția gândirii filosofice și științifice, influențând maniera în care dialogul între știință și religie s-a configurat și a evoluat pe parcursul istoriei.

Apostolul Pavel reprezintă una dintre cele mai semnificative și influente figuri în dezvoltarea primelor comunități creștine și în formarea creștinismului ca religie majoră în lumea antică. Rolul său transcende simpla contribuție literară, deși epistolele sale constituie o parte esențială a Noului Testament și oferă o bază doctrinară și teologică profundă pentru credința creștină. Aceste texte nu numai că abordează chestiuni teologice fundamentale, precum natura lui Iisus Hristos, mântuirea, rolul legii

prin prisma înțelegerii occidentale, ceea ce poate duce la simplificări excesive și la distorsiuni ale înțelegerii autentice a acestor tradiții. (Smith, 1991, p. 61).

²⁶¹ Augustin, prin scrierile sale, sublinia necesitatea unei abordări prudente care să nu cadă în capcana literalismului, sugerând astfel că adevărurile religioase pot fi exprimate și înțelese printr-un limbaj simbolic sau metaforic. Prin aceasta, el anticipează o viziune care recunoaște posibilitatea coexistenței și complementarității între cunoașterea religioasă și cea naturală sau științifică. În pofida avertismentelor unor teologi precum Augustin, tendința predominantă în creștinismul timpuriu și medieval a fost aceea de a adera la o interpretare mai puțin nuanțată a actului creației, ceea ce a consolidat premisele opoziției între creaționism și orice teorie care propunea o explicație alternativă pentru originea și diversitatea vieții pe Pământ.

mozaice, dar tratează și probleme practice și etice ale vieții comunitare în cadrul primelor Biserici. Impactul lui Pavel asupra expansiunii creștinismului nu poate fi subestimat. Ca fost fariseu convertit la creștinism după o experiență mistică pe drumul Damascului, Pavel a devenit un misionar neobosit, călătorind foarte mult prin bazinul mediteranean pentru a răspândi învățăturile lui Iisus Hristos. Aceste călătorii misionare l-au condus în importante centre urbane ale Imperiului Roman, precum Efes, Corint, Atena și Roma, unde a fondat comunități creștine și a dialogat cu diverse culturi și filosofii religioase²⁶². Strategia sa de a se adresa atât iudeilor, cât și neamurilor cu mesajul creștin a fost esențială pentru universalizarea și acceptarea creștinismului în afara granițelor etnice și religioase ale iudaismului. Pavel a pus accentul pe ideea că mântuirea este accesibilă tuturor prin credința în Iisus Cristos, indiferent de originea etnică sau de respectarea legii mozaice, o viziune revoluționară care a contribuit semnificativ la atragerea unui număr mare de convertiți din rândul populațiilor păgâne. În plus, abordarea lui Pavel, care a combinat profunzimea teologică cu preocuparea pentru aspectele practice și morale ale vieții comunităților creștine, a modelat structura și orientarea teologică a creștinismului timpuriu. Prin epistolele sale, el a oferit îndrumări și sfaturi care au ajutat la consolidarea și organizarea Bisericilor locale, asigurând astfel o bază solidă pentru creșterea și răspândirea creștinismului în primele secole. Astfel, contribuția lui Pavel la cristalizarea și predicarea mesajului creștin, precum și rolul său în expansiunea creștinismului în Imperiul Roman, evidențiază importanța sa centrală în istoria creștinismului. Opera și activitatea sa misionară nu doar că au fost cruciale în formarea inițială a creștinismului, dar au continuat să influențeze în mod profund dezvoltarea teologică și spirituală a creștinismului de-a lungul istoriei. Episodul celebru (Fapte 9:1-5), petrecut pe drumul către Damasc a marcat începutul activității misionare a celui care avea să poarte mesajul evanghelic în centrele Imperiului Roman (Baker, pp. 1622-1624).

Discursul cosmologic articulat de Pavel se fundamentează pe o proclamație robustă a monoteismului, stabilind o separație categorică între figura divină a Creatorului și lumea creată, adică creația. Această

²⁶² Teoria conform căreia Apostolul Pavel ar fi predicat în Peninsula Iberică, deși fascinantă, se bazează mai mult pe tradiție și speculații decât pe dovezi concrete din scrierile istorice sau biblice. Această idee se hrănește din interpretarea unor pasaje din epistolele pauline, în special din Epistola către Romani, unde Pavel exprimă dorința de a călători spre Spania (Romani 15:24, 28). Pavel menționează în aceste versete intenția sa de a vizita credincioșii din Roma pe drumul său către Spania, indicând astfel planuri de expansiune misionară dincolo de regiunile în care activase până atunci (Eerdmans, 1987, p. 804).

abordare reflectă aderarea lui Pavel la paradigma cosmologică iudaică tradițională, caracterizată în mod distinct prin conceptul de „creatio ex nihilo” sau creația din nimic. În cadrul acestei viziuni, universul și toate formele de viață din cadrul său sunt rezultatul unui act voluntar și singular al voinței divine, fără a recurge la pre existența materiei sau a unui haos originar ca punct de plecare pentru actul creației²⁶³. Această perspectivă subliniază nu doar autonomia și transcendența divinității în raport cu universul creat, dar și ideea că întreaga creație este rezultatul direct al intenției și acțiunii divine. De asemenea, ea reflectă o teologie care pune accent pe distanța ontologică dintre Dumnezeu și creație, respingând orice formă de panteism sau concepții care ar putea estompa claritatea distincției dintre Creator și universul creat. Prin urmare, discursul cosmologic al lui Pavel contribuie la conturarea unei viziuni teologice care subliniază unicitatea și suveranitatea lui Dumnezeu, un element central în înțelegerea creștină a cosmosului și a locului umanității în cadrul creației. În contextul evoluției discursului științific și teologic, tranziția creaționismului de la o perspectivă larg acceptată în cadrul comunității științifice spre o concepție predominant religioasă a marcat un punct de inflexiune semnificativ, în special în urma controverselor generate de teoria evoluționistă propusă de Charles Darwin. Pe măsură ce teoria evoluției câștiga teren și acceptare în rândul comunității științifice, numărul cercetătorilor care susțineau ideea creaționismului a început să scadă, marcând astfel o schimbare de paradigmă în abordarea originilor și dezvoltării vieții pe Pământ²⁶⁴. Cu toate acestea, pe parcursul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX, peisajul dezbaterii cosmologice a suferit transformări semnificative. Oamenii de știință care susțineau creaționismul au devenit din ce în ce mai puțin prezenți în discursul academic predominant, o tendință care reflectă atât progresele științifice în înțelegerea lumii naturale, cât și schimbarea atitudinilor culturale și intelectuale față de relația dintre știință și religie. Această evoluție nu a

²⁶³ În contrast cu unele cosmologii păgâne sau cu interpretările cosmologice prezente în iudaismul influențat de gândirea elenistică care descriu universul ca fiind modelat și organizat dintr-o materie preexistentă sau dintr-un haos primordial, corpul epistolar al lui Pavel nu conține referiri la astfel de procese de transformare și ordonare. Aceasta indică o concentrare teologică asupra suveranității absolute a lui Dumnezeu în calitate de creator unic, care prin cuvântul și voința Sa a adus în existență tot ceea ce există, fără să depindă de vreo substanță sau entitate preexistentă.

²⁶⁴ Este demn de menționat că, în secolele XVII și XVIII, discuția cosmologică nu era dominată exclusiv de figuri teologice sau de reprezentanți ai clerului creștin, ci vedea o participare activă și semnificativă din partea unor personalități științifice de prim rang. Acești savanți, mulți dintre ei aderând la principiile creaționiste, contribuiau la dezbaterile cosmologice dintr-o perspectivă care încerca să armonizeze descoperirile științifice cu convingerile religioase.

eliminat dialogul dintre știință și religie, dar a reconfigurat modalitățile în care acestea interacționează, cu un accent crescut pe distincția dintre metodele de cercetare științifică și cadrul interpretativ religios. Astfel, deși în epoci anterioare creaționismul era o componentă integrată în discuția științifică despre originea și structura universului, perioadele ulterioare au văzut o specializare și o separare mai clară între investigația științifică bazată pe raționament și interpretarea religioasă, orientată spre valorile spirituale.

Datorită coeziunii și uniformității sale în raport cu diversitatea confesională și etnică întâlnită în creștinism, iudaismul oferă un cadru mai accesibil pentru analiza relației dintre știință și religie, în special în ceea ce privește aspectele cosmologice. Această caracteristică a iudaismului facilitează o abordare mai sistematică și unitară în studiul interacțiunilor dintre credință și descoperirile științifice, permițând cercetătorilor să exploreze cu mai mare precizie modul în care tradițiile și interpretările religioase iudaice se raportează la cunoașterea științifică²⁶⁵. Prezența marcantă a laureaților de origine evreiască în rândul câștigătorilor Premiului Nobel ilustrează modul în care identitatea culturală și religioasă poate interacționa cu vocația științifică, evidențiind că angajamentul față de excelență în cercetare și inovație transcende adesea granițele confesionale. Această dinamică reflectă o tradiție îndelungată în cadrul comunității evreiești de valorizare a învățaturii, a întrebării critice și a explorării intelectuale, principii care se aliniază cu spiritul de cercetare și descoperire al științei moderne. (Efron, 2007, p. 176).

În ultimii ani, o parte din comunitatea rabinică a dedicat eforturi considerabile pentru a analiza și a înțelege în ce măsură teoria evoluționistă se aliniază sau contravine învățăturilor Torei. Această inițiativă reflectă o preocupare profundă pentru armonizarea cunoașterii științifice cu tradiția și valorile religioase, în încercarea de a găsi puncte de intersecție sau reconciliere între două domenii de gândire care, la prima vedere, par să ofere perspective diferite asupra originii și dezvoltării vieții. Deși rezultatele acestor explorări nu au fost întotdeauna revoluționare, ele semnalează un efort important de reconsiderare a unor principii din

²⁶⁵ Contribuția semnificativă a cercetătorilor de origine evreiască la progresul științific mondial, în special în Statele Unite ale Americii, este evidențiată de succesul lor remarcabil în cadrul Premiilor Nobel – un indicator al excelenței în cercetare și inovație. Statisticile relevă o prezență impresionantă a laureaților de origine evreiască în câmpurile fundamentale ale științei: 38% dintre câștigătorii americani ai Premiului Nobel pentru Fizică, 42% dintre laureații în Medicină și 28% dintre cei premiați în Chimie provin din această comunitate. Aceste cifre subliniază nu doar contribuția semnificativă a cercetătorilor evrei la avansarea cunoașterii umane, dar și complexitatea abordărilor lor în integrarea și reconcilierea valorilor și perspectivelor religioase cu investigația științifică.

cosmologia iudaică. Aceste demersuri subliniază dorința și disponibilitatea unor membri ai comunității religioase de a angaja un dialog cu descoperirile științifice, înțelegând că o reinterpretare sau o adaptare a interpretărilor tradiționale poate fi necesară pentru a răspunde provocărilor aduse de cunoașterea modernă. Această abordare sugerează o flexibilitate și o deschidere în gândirea religioasă iudaică, recunoscând că înțelepciunea și învățăturile ancestrale trebuie să fie înțelese și aplicate în contextul unui univers în continuă schimbare și descoperire. Astfel, încercările de a integra teoria evoluționistă în cadrul conceptual al iudaismului nu doar că evidențiază posibilitatea unui dialog fructuos între știință și religie, dar recunoaște și valoarea și importanța adaptării interpretative în fața noilor cunoștințe. Prin urmare, aceste inițiative de reevaluare a cosmologiei iudaice în lumina teoriei evoluției deschid calea către o înțelegere mai profundă și mai cuprinzătoare a lumii, promovând o viziune în care credința și rațiunea nu sunt văzute ca forțe opuse, ci ca părți ale unei căutări comune pentru adevăr. În acest proces, tradiția și inovația pot colabora pentru a oferi răspunsuri la întrebările fundamentale ale existenței, într-un mod care respectă și valorizează atât patrimoniul spiritual cât și progresul științific. (Lang, Lammerts, 1965, pp. 245-247).

În cadrul lumii islamice, secolul al XX-lea a adus o asociere puternică între teoria evoluționistă și valorile secularismului occidental. Această percepție a fost amplificată de contextul cultural și politic în care multe societăți musulmane se aflau în raport cu influențele occidentale, conducând la o respingere aproape unanimă a evoluționismului, împreună cu alte concepte percepute ca fiind importate sau în contradicție cu învățăturile islamice. Această poziție reflectă o reacție mai largă față de modernizarea și secularizarea asociate adesea cu Occidentul, care includea o gamă variată de teorii, concepte și idei, indiferent dacă acestea aveau sau nu conotații religioase explicite. În acest context, este dificil să se izoleze o argumentație exclusiv religioasă din partea comunității islamice împotriva evoluționismului științific, deoarece obiecțiile față de această teorie sunt adesea împletite cu preocupări culturale, sociale și politice. În islam, reacția împotriva evoluționismului nu se bazează numai pe interpretări specifice ale textelor sacre, ci este și o expresie a unei poziții mai ample față de modernitate și valorile asociate cu aceasta. Această complexitate reflectă modul în care discuțiile despre știință și religie sunt influențate de un spectru larg de factori, inclusiv de dinamica puterii, identitatea culturală și istoria interacțiunilor între civilizații

diferite²⁶⁶. Prin urmare, discuția despre relația dintre islam și evoluționism este una complexă, reflectând atât tensiunile generate de interacțiunea cu modernitatea și secularismul, cât și căutarea internă a unei modalități de a îmbina tradiția spirituală cu progresul științific.

În cadrul societăților predominant creștine, teoria evoluției este, în general, inclusă în curriculum-ul școlar public ca parte a educației științifice, reflectând consensul academic larg acceptat privind baza sa științifică solidă și importanța sa în înțelegerea biodiversității și a proceselor naturale. Această abordare pedagogică coexistă, în multe cazuri, cu învățăturile religioase oferite în cadrul aceluiași sistem de educație, unde elevilor li se prezintă perspective creaționiste care interpretează originea și diversitatea vieții dintr-o perspectivă religioasă. Dezbateră între creaționism și evoluționism nu este doar o chestiune de discurs academic sau teologic, ci a generat și confruntări juridice semnificative, în special în Statele Unite ale Americii²⁶⁷. Rezultatele acestor dispute judiciare au avut un impact semnificativ asupra modului în care educația științifică este structurată în școlile din Statele Unite, stabilind precedentul că învățământul public trebuie să se bazeze pe standarde științifice recunoscute la nivel internațional și să promoveze o înțelegere bazată pe dovezi empirice și pe raționament științific. Aceste decizii juridice subliniază importanța menținerii unui spațiu educațional care să respecte atât diversitatea culturală și religioasă, cât și integritatea și autonomia cunoașterii științifice.

²⁶⁶ Cu toate acestea, în rândul comunității musulmane există o diversitate de opinii și interpretări legate de compatibilitatea dintre islam și știință, inclusiv teoria evoluției. Unii savanți musulmani au încercat să exploreze moduri în care învățăturile islamice pot fi reconciliate cu descoperirile științifice, subliniind ideea că islamul încurajează căutarea cunoașterii și înțelegerea lumii naturale. Aceste abordări sugerează că, deși există o rezistență semnificativă împotriva evoluționismului în anumite cercuri, discursul în cadrul islamului este mult mai nuanțat și include perspective care caută să găsească un echilibru între credință și rațiune.

²⁶⁷ Aici, disputa asupra locului pe care ar trebui să îl ocupe fiecare dintre aceste perspective în cadrul educației științifice publice a ajuns de mai multe ori în fața instanțelor de judecată. Aceste cazuri judiciare au avut ca obiect să stabilească în ce măsură perspectivele creaționiste pot fi incluse în programa școlară, având în vedere principiul separației între biserică și stat și angajamentul față de educația bazată pe dovezi științifice. Aceste dezbateri juridice și pedagogice reflectă tensiunile mai largi din societatea contemporană legate de modul în care cunoașterea științifică și convingerile religioase se intersectează și cum ar trebui să fie reprezentate în educația publică. În aceste cazuri, instanțele au fost adesea solicitate să echilibreze respectul pentru diversitatea credințelor religioase cu necesitatea de a oferi o educație științifică solidă și laică, care să pregătească elevii pentru a trăi într-o lume guvernată de principii și metode științifice.

Secolul al XX-lea a marcat o eră de avansuri semnificative în domeniul tehnologic și științific, cu impact profund asupra societății și asupra modului în care omenirea înțelege viața și natura umană. Aceste progrese, deși au adus beneficii incontestabile în ceea ce privește calitatea vieții și capacitatea de a trata diverse afecțiuni, au ridicat și o serie de întrebări complexe și adesea controversate din punct de vedere etic. În acest context, bioetica a apărut ca un domeniu interdisciplinar esențial, dedicat analizei și abordării dilemelor etice generate de dezvoltările din medicină, biologie și tehnologii conexe. Conceptul de bioetică se concentrează pe reflectarea asupra implicațiilor morale ale cercetărilor științifice și ale aplicațiilor tehnologice în viața umană, cum ar fi ingineria genetică, clonarea, terapiile genetice, precum și pe probleme legate de începutul și sfârșitul vieții, cum ar fi avortul, eutanasia și îngrijirile paliative. Aceste subiecte au provocat dezbateri aprinse în cadrul opiniei publice și au solicitat o reevaluare a valorilor și principiilor etice tradiționale în lumina noilor realități științifice. Bioetica se străduiește să ofere un cadru de gândire și de acțiune care să echilibreze progresul științific cu respectul pentru demnitatea umană, autonomia individuală și drepturile fundamentale. Prin urmare, ea implică o colaborare strânsă între experți din diferite domenii, inclusiv medicină, biologie, filozofie, teologie, drept și sociologie, pentru a asigura că deciziile luate în domeniile respective sunt informatе și etice. În acest sens, bioetica servește nu doar ca un instrument de analiză și deliberare asupra provocărilor etice, ci și ca un ghid pentru politicile publice, cercetare și practica clinică. În plus, chiar dacă tradițiile religioase de pe glob sunt îmbogățite de o diversitate de resurse și perspective care ar putea contribui semnificativ la discuțiile despre ecologie și protecția mediului, observăm că Bisericile și comunitățile religioase nu au elaborat, în general, o doctrină sistematică extensiv recunoscută și aplicată în contextul dezbaterilor publice sau în promovarea unui comportament ecologic responsabil printre credincioși. Această lipsă de formalizare și sistematizare a unei învățături ecologice în cadrul religiilor poate fi atribuită, în parte, prioritizării altor aspecte teologice sau etice tradiționale, lăsând preocupările ecologice să fie adesea abordate în mod sporadic sau periferic.

În absența unei învățături formalizate pe scară largă, discursul religios în materie de ecologie este adesea modelat și reprezentat de opiniile personale ale unor teologi sau de practicile și atitudinile adoptate de comunități religioase specifice, uneori restrânse. Aceste voci, deși pot avea un impact semnificativ și pot inspira acțiuni pozitive în rândul credincioșilor, pot varia considerabil în abordare și intensitate, reflectând diversitatea interpretărilor și a priorităților în cadrul aceluiași cadru religios. Această diversitate de perspective evidențiază atât provocările,

cât și oportunitățile existente în încercarea de a mobiliza resursele spirituale și morale ale religiilor pentru promovarea sustenabilității și a protecției mediului. Este posibil ca, în viitor, pe măsură ce criza ecologică globală devine tot mai presantă, comunitățile religioase să recunoască și să își asume un rol mai proeminent și mai sistematic în abordarea problemelor ecologice, valorificând și amplificând resursele interne ale tradițiilor lor pentru a contribui la eforturile de conservare a mediului și la promovarea unui viitor durabil pentru toate formele de viață.

Bibliografie

- Baker, 1988. *Baker encyclopedia of the Bible*. Grand Rapids, Michigan: Baker Book House.
- Daily, G., 1997. *Nature's Services: Societal Dependence on Natural Ecosystems*. Washington D.C.: Island Press.
- Eerdmans, 1987. *Eerdmans Bible Dictionary*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Efron, N. J., 2007. *Judaism and science*. Westport: Greenwood Press.
- Ferngren, G. B., 2002. *Science and religion: a historical introduction*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Katz, E., 1997. *Nature as subject: human obligation and natural community*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Lang, W., Lammerts, W. E., 1965. *The challenge of creation*. Caldwell: Bible-Science Association.
- Smith, W. C., 1991. *The meaning and end of religion*. Minneapolis: Fortress Press.